

DENİZLİ İLİ SERİNHİSAR İLÇESİ ÜÇ ETEKLERİ

Gülfizar ÇAYLI¹, Filiz Nurhan ÖLMEZ²

ÖZ

Geleneksel kültürümüzün bir parçası olan yöresel giyim, günümüz modası dışında kalan, geçmişten bugüne toplumların kültürünü yansıtan giyim tarzıdır. Bindallı, peştamal, holta, salta, üç etek gibi yöresel giyim elemanları endüstriyel gelişme ve modern yaşantı nedeniyle sürekli değişim içinde olup zamanla unutulmaktadır. Üç parça etekten meydana geldiği için üç etek olarak anılan bu yöresel giysi gerek tarihi devirlerde gerekse günümüzde geleneksel Türk kadın giyiminin en yaygın, en çok kabul gören, özel bir modeli olmuştur. Kaybolmaya yüz tutan yöresel giyim elemanlarını tespit etmek, tanıtmak ve geleceğe taşımak gerekmektedir. Denizli İli Serinhisar İlçesinin yöresel giysilerinden olan üç etek günümüzde düğünlerde giyilmekte ve sandıklarda saklanmaktadır. Serinhisar İlçesinde kadınlar düğünlerde üç eteğin altına, kendi kumaşından beli ve bilekleri boğumlu şalvar, üç eteğin içine saten veya bürümcük kumaştan yapılmış bol, dökümlü göynek giyerler. Üç eteğin beline dokuma kuşak sarılır ve başa tel kırma başörtüsü örtülürken ayağa da yün çorap giyilerek yöreye özgü geleneksel giyim biçimi oluşturulmuştur. Yöre kadınlarıyla yapılan karşılıklı görüşmelerle eskiden kullanılmış ve günümüzde kullanılmakta olan üç etekler tespit edilmiştir. Üç eteklerin dikiş özelliklerine göre teknik çizimleri yapılmış, renk, desen, kumaş, biçim, model, süsleme ve kullanım özellikleri incelenerek fotoğrafla belgelenmiştir. Toplamda ulaşılabilen 21 adet üç etek örneğinin 6'sının arşivlenebilecek özellikte olduğu sonucuna varılmış ve detayları makalede anlatılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Denizli İli, Serinhisar İlçesi, yöresel giysi, üç etek, süsleme.

*Bu makale, Süleyman Demirel Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenen 2082-YL-09 nolu Yüksek Lisans Tez projesinin verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

¹ Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Sanatta Yeterlik Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları ASD, gulfizarcayli(at)sdu.edu.tr

² Prof. Dr., Ahi Evran Üniversitesi, Neşet Ertaş Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları, filiz.olmez(at)ahievren.edu.tr.

UC ETEKS FROM SERINHISAR DISTRICT OF DENİZLİ PROVINCE

ABSTRACT

A part of our traditional culture, local clothing is style of clothing that reflects, from past to present, the cultures of the societies, out of today's fashion. Such local pieces of clothing as bindallı, peştemal, holta, salta and üç etek are in constant change and are forgotten in time because of the industrial development and modern life style. Called üç etek as it is composed of three pieces of skirt, this local clothing has been a special piece, both in ancient times and today, that is the most common, the most accepted in Turkish women clothing. It is necessary to detect, introduce, and carry to the future the pieces of clothing that are on the verge of disappearing. Being a piece of local clothing in Serinhisar District, Denizli, üç etek is worn in wedding ceremonies and kept in boxes. In Serinhisar District, women wear şalvar, out of the fabric of üç etek knotted in wrist and waist, underneath üç etek, and they wear, inside üç etek, loose, drapable göynek made of satin or tulle (crimped fabric). Woven belt is wrapped around the waist of üç etek, tel kırma veil covers the head, and wool sock is worn on the feet and in this way traditional local clothing style is formed. During the interviews conducted with local women, üç eteks used in the past and used today were found. In terms of sewing properties, technical drawings of üç eteks were performed, and the properties of colour, pattern, fabric, shape, model and ornament are examined and they were recorded by photographs. Out of the 21 üç etek samples found, it was concluded that 6 of them can be archived and the details were mentioned in the article.

Key Words: Denizli Province, Serinhisar District, local clothing, üç etek, ornament.

Çaylı, Gülfizar, Ölmez, Filiz Nurhan. "Denizli İli Serinhisar İlçesi Üç Etekleri". *ulakbilge* 5. 9 (2017): 231-248

Çaylı, G. ve Ölmez, F.N. (2017). Denizli İli Serinhisar İlçesi Üç Etekleri. *ulakbilge*, 5 (9), s.231-248.

Giriş

Evren-insan-tarih üçgeninde insanın yaşamını devam ettirmesi için gerekli olanlar saymakla bitmeyecek kadar çoktur. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi teorisinde birinci basamakta yer alan fizyolojik gereksinimler beslenme, barınma gibi gereksinimleri kapsar. İnsanın beslenme, barınma gereksinimlerinin yanı sıra estetik duyularının doyurulması da içgüdüsel bir gereksinimdir. Bu istekle insan giyinmeye, süslenmeye yönelmiş ve asırlardır gelişen bir kültür oluşturmuştur.

Giyinmeye duyulan gereksinim ilkçağlarda insanların bedenlerini doğanın etkilerinden korumak için doğmuştur. Soğuk ülkelerde yaşayanlar, avlandıkları hayvanların postlarına bürünerek, sıcak ülkelerde yaşayanlar ise çeşitli bitkilerle bedenlerini korumaya çalışmışlardır. İlk kez doğaya karşı korunmak için giyinen insanlar, daha sonra sosyal gereksinimlerini karşılamak ve süslenmek amacıyla da giyinmişlerdir (Bayraktar 1993: 1).

Giysi, deri, kumaş veya daha başka maddelerden yapılan; vücudu korumak, kapatmak veya daha başka bir görünüme bürünmek gibi işlevi olan eşya veya eşyalar bütününe denir (Korkmaz 2010: 335). Giyim, kişisel değer yargılarının yanı sıra ait olduğu toplumun coğrafi yapısından, ekonomik durumundan, tarihi olaylarından ve ahlaki değerlerden etkilenecek sürekli değişim göstermiştir. Bu değişimle her ulus kendi örf, adet ve inanışlarına, yaşama koşullarına göre giyimlerini biçimlendirmiştir. Bu biçimlendirmelerden, bugün Türk, Japon, Alman giyimi gibi her ulusun kendine özgü geleneksel giysileri doğmuştur (Bayraktar 1993: 1).

Geleneksel kültürümüzün bir parçası olan yöresel giyim, günümüz modası dışında kalan, geçmişten bugüne toplumların kültürünü yansıtan giyim tarzıdır (Çulcuoğlu 2007: 91). Anadolu kadınları yüzyıllar boyunca ailesinin ihtiyaçlarını karşılamak için ürettiği el emeği halı kilim gibi dokuma ürünlerinin yanı sıra giyim kuşam gereksinimlerini de karşılamıştır. Dokuma, örgü, dikiş, işleme gibi çok çeşitli teknikler kullanarak özgün renklerle, biçimlerle, nakışlarla bu yöresel giysilere kendi sanat ve estetik anlayışını yansıtmıştır.

Ülkemizin yer aldığı coğrafyada, Orta Asya ve Anadolu uygarlıkları, birbirlerinden etkilenecek zengin bir kültür ve sanat ortamı oluşturmuşlardır. Türk halk kültürü de yüzyıllar boyunca konup göçülen tüm bu coğrafyanın izlerini taşımıştır. Bu izler halk kültürümüzün maddi kültür unsurlarından olan yöresel giysi

kültürünü meydana getirmiştir. Yöresel giysilerimiz içerisinde şalvar, bindallı, üç etek örnekleri en nadide parçaları ile müzelerde ve koleksiyonlarda yer almaktadır.

Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlüğünde üç etek, *genellikle köylü kadınlarının giydiği üç ayrı etekten oluşmuş özel bir giysi* olarak tanımlanmaktadır (Anonim 2012a). Bazı araştırmacılar üç eteği; *sırma ve ipek kullanılarak çeşitli desenlerle süslenen, şalvar üzerine giyilen, eteği üç ayrı parçadan oluşan ve dizden alta kadar inen, önü düğmeli, kıyıları dalgalı ve nakışlı, içi astarlı giysi* şeklinde tanımlamaktadırlar (Koçu 1967: 172; Kuday 2001: 18).

Üç etek; gerek tarihi devirlerde gerekse günümüzde bölgesel Türk kadın giyiminin en yaygın, en çok kabul gören özel modeli olmuştur. Tören ve gelin giysileri arasında en çok tercih edilen giyim elemanıdır. Giysinin eteklerinin yanları yırtmaçlı, önü açık, bazen belden birkaç düğmeli veya bir karış yeri kapalı, boyu yerle bir denecek derecede uzun olan entarilerdir. Kadife, atlas, seraser, bindallı, işlemeli kadifeler yanında çizgili kumaşlardan da dikilir. Ağır kumaşlardan hazırlananlar gelin ve tören kıyafeti olarak da giyilir. Üç eteğin altına çoğunlukla atlas şalvar giyilmekle beraber bazı bölgelerde üç eteğin kumaşından işlemeli şalvarlar kullanılmış ve bunlara *holta* denilmiştir. Üç etekli elbiseler kumaşlarına ve işçiliklerine göre *bindallı, tepebaşlığı* gibi özel isimlerle anılır. Üç eteğin içine helali gömlek giyilir, beline genellikle altın ve gümüş kemer takılır. Bazen bu eteklerin uçları yürümeye engellemesin diye kemerle tutturulur. Bele kemer yerine *lahur veya lahuri* denilen şal kuşak takılır (Günay 1986: 12).

19. yüzyılda Osmanlı sarayında giyilen üç etek entarilerin boyları oldukça uzun yapılmıştır. Üç etekler sarayda cariyeler tarafından giyilmekle beraber halk tarafından da giyilmektedir. Cariyeler hizmet ederken hızlı hareket edebilmeleri için, eteğin üç parça olması kolaylık sağlamıştır, ön parçaları kaldırıp bellerindeki kuşak ya da kemerlerin içine yerleştirilmiştir. Kıyafetin içi astarlı yapılmıştır. Beden kısmına ve etek parçalarına ipek malzemededen tığ oyaları yapılmıştır. Günümüzde yöresel giysilerinde ve folklorik giysilerde beğeniyle giyilen tarzdır (Sevüktekin Apak vd. 1997: 129). Üç etek entariler peşli ve peşsiz olarak başlıca iki tipe ayrılır. Peşli entarilerin bazılarının boyu ayakların görünmesine elverişli uzunlukta, bazılarının ise bir buçuk boya yakındır. Etek uçlarının bele sokulmasıyla kıvrıntılar yapılır. Kolları uzun ve kol ağzı oyuntuludur. Bütün kenar kısımlar harç ve mahreme ile çevrilidir. Kumaşları sevai, hatai, altıparmaştır. Bu kumaşlardan başka düz ve kadifeden yapılmış olanlar elde işlemelidir. Peşli entarilerin üstüne cepken giyilmek suretiyle takım tamamlanmış olur. Peşsiz entariler; çoğunlukla baştan geçirilerek giyilir. Ön tarafından bele kadar olan kısmı ile bazılarının ön ve yanları açıktır. Kolları ve yakaları değişiktir, beden kısmında değişiklik yoktur. İlk zamanlarda gelin elbisesi olarak kullanılmış ve daha sonra düğünlerde giyilmeye başlanmıştır.

Peşsiz entariler Anadolu'da *bindallı* adıyla tanınır. Çoğunlukla koyu kadifeden yapılan bu entarilerin yaka, kol ve etek kenarları dantelle çevrilidir. Bindallı entarilerin üstüne bel kemeri bağlanır, kışın kürk ya da hırka giyilir (Özbel 1949: 6).

Türklerde üç etek, çok eski dönemlerden beri, bazı farklılıklarla hem erkekler hem de kadınlar tarafından kullanılmıştır. Kadınların giydikleri üç etekler, arka eteklerinin daha geniş, yan eteklerinin daha dar kesimli olmasıyla erkek üç eteklerinden ayrılmıştır. Etek kenarları, sırma ve ipeklerle işlenmiştir (Oral 1963: 15-16). Anadolu'da, gerek gündelik giyimde gerekse özel günlerde kadın giyiminde sıklıkla kullanılan üç etek, kadının yaşamında en önemli dönemler olarak görülen, *kız- kadın- ana* döngüsünün simgesel bir uzantısı olarak da değerlendirilmektedir (Erbek 1992: 18).

Geleneksel dokumalarının yanında geleneksel giysileriyle tanınan yörelerimizden biri Denizli İlidir. Denizli İli Serinhisar İlçesi giyim kültürü açısından oldukça zengin bir araştırma alanına sahiptir. Serinhisar, Denizli İlinin güney yönünde Akdeniz Bölgesine yakındır. Antalya Körfezi'nin kuzeyinde bir yay biçiminde uzanan batı Toros dağlarının uzantıları arasında yer alır. Kuzeyinde Denizli, güney yönünde Acıpayam, batıda Tavas, doğuda Acıpayam'a bağlı Yeşilyuva Kasabasıyla çevrilmiştir (Anonim, 2011b). 2010 yılı adrese dayalı nüfus sayımı verilerine göre; Merkez İlçe nüfusu 10.870, kasaba ve köylerinin nüfusu 4594'dür (Anonim, 2012c).

Kaybolmakta olan yöresel giysilerden üç eteğin araştırılması ve belgelenmesinin halk kültürü ve etnoğrafik çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu çalışmada, Denizli İli Serinhisar İlçesi ve çevre köylerinde kadınlar tarafından eskiden ve günümüzde kullanılan yöresel giysilerden üç eteğin kumaş, boyut, süsleme, malzeme, renk, teknik ve kullanım alanlarının incelenmesi amaçlanmıştır.

2. Materyal Ve Yöntem

Bu çalışmanın materyalini; Denizli İli Serinhisar İlçesi ve Yatağan Kasabası, Yüreğil Köyü, Ayaz Köyü, Kocapınar Köyünde kadınlar tarafından eskiden kullanılmış ve günümüzde kullanılmakta olan üç etekler ve fotoğrafları, teknik çizimleri, kaynak kişilerle yapılan görüşmelerden elde edilen veriler ve konu ile ilgili literatürler oluşturmaktadır. Bu çalışmada alan araştırması yöntemlerinden yararlanılmış, veriler karşılıklı görüşme yöntemiyle giysilerin sahiplerinden toplanmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular fotoğflanarak belgelenmiştir. Kaynak kişilerle yapılan görüşmeler video ve ses kayıt cihazlarına çekilerek kayıt

altına alınmıştır. Çalışmada Denizli İli Serinhisar İlçesi ve Yatağan Kasabası, Yüreğil Köyü, Ayaz Köyü, Kocapınar Köyünde halen muhafaza edilen ve ulaşılabilen 21 adet üç etek, renk, desen, kumaş, biçim, model, süsleme ve kullanım özellikleri açısından incelenmiştir. Çizimlerde 1/10, 1/15 ölçek kullanılmıştır. 21 adet üç etek içerisinden arşivlenebilecek nitelikte olan 6'sı makale kapsamında sunulmuştur.

3. Bulgular Ve Tartışma

Denizli ve çevresinde yöresel kadın giyim, kuşamında üç etekler yaygın olarak kullanılmıştır. Serinhisar İlçesinde kadınlar düğünlerde üç eteğin altına, üç eteğin aynı kumaşından beli ve bilekleri boğumlu şalvar giyilebildiği gibi üç eteğin içine saten veya bürümcük kumaştan yapılmış bol, dökümlü göynekler giydiği görülmektedir. Bebe dokuma kuşak sarılır ve başa tel kırma başörtüsü örtülürken ayağa da yün çorap giyilerek yöreye özgü geleneksel giyim biçimi oluşturmuştur.

Üç eteklerin dikilmesi yörede *keten kesme* âdetiyle yapılmaktadır. *Keten kesme*, çarşı ve pazarlardan düğünluk kumaş, iplik gibi malzemelerin alınması ve evde kesilip dikilmeye başlanması işlemine denilmektedir (Kaptan 2003: 140). Bu adet Ayaz ve Yüreğil Köylerinde *pusat* olarak da adlandırılmaktadır. Pusat ya da keten kesme âdeti ile düğün öncesi oğlan evinin kadınları ve dikimi yapacak kadın terzi, kız evine gelerek gelinlik kızın beden ölçülerine göre üç eteğin parçalarını keser. Ayaz, Yüreğil, Kocapınar Köyleri ve Yatağan Kasabasında pusat ya da keten kesme âdeti geçmişte yapılırken günümüzde yapılmamaktadır. Bugün üç etek diktirmek isteyenler Serinhisar İlçesinde diktirmektedirler.

Araştırma kapsamına alınan yerlerde eskiden keten kesme âdetlerinde üç etek dikimini yapan kadın sayısının çok az olmasından dolayı üç eteklerin modellerinde farklılık görülmemektedir. Üç etek kumaş özelliğinden dolayı sinekli kadife, arpa kurtlu, çitari, telli, basma isimleriyle kullanılmıştır. Serinhisar İlçe Merkezi ve köylerinde 70–80 yıl öncesi sarı, kırmızı, mavi, yeşil, mor ve siyah renkte düz veya kendinden desenli saten, kadife, emprime kumaşlardan çitari üç etek, sinekli kadife, arpa kurtlu, basma üç etek giyimi meşhurken, artık giyilmeyip sandıklarda saklanan üç etek örneklerine rastlanmaktadır. Günümüzde özel günlerde yalnızca al ve yeşil renkte jakar dokumalı satenlerden telli üç etekler dikilmektedir (Şekill1a, b).

Şekil 1. a,b. Al ve yeşil telli üç etek görünümü (Foto Kemal ve Çaylı, 2010).

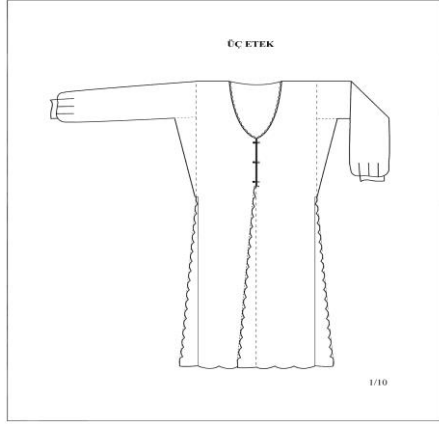
3.1. Serinhisar İlçesi Üç Etekleri

Denizli İli ve ilçelerinde genellikle üç etek olarak adlandırılan giysi yörede desen ve dikiş özelliğine göre değişik isimler almaktadır. Çal yöresinde mor kaşık sapı, akılı hacı basması, morlu yün basma, boncuklu kutma gibi entari isimleri karşımıza çıkarken Çivril’de buzlu fistan, gutma entari, kadife entari, paralı entari ve hemen her yöremizde ipekli, simli kadife üç etekler giyilmektedir. Tavas İlçesinde saten kumaştan yapılan *henteri* adı verilen üç etek giyilmektedir. Tavas kızları ve kadınları yaşamları süresince bir kerede olsa *henteri* giymenin sevap olduğunu inanır (Kacar vd. 2006: 219). Özellikle üç etek Serinhisar İlçesinin yanı sıra Tavas, Kale ve Çameli ilçelerinde de halen düğünlerde rastlamak mümkündür (Kuday 2001: 106).

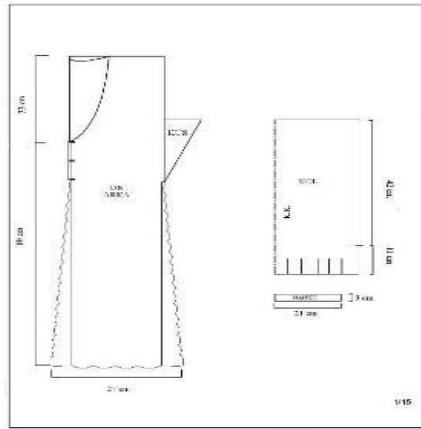
Serinhisar İlçesi ve araştırma kapsamına alınan köylerde üç etek adı, yaşlı kadınlar tarafından *henteri* olarak kullanılırken orta yaş kadınlar, genç kızlar ve gelinler tarafından da *üç etek* ya da *üç etek entari* olarak kullanılmaktadır. 70–80 yıl öncesi üç etekler gelinlik olarak giyilirken günlük olarak da giyilmiştir. Her gelinin 3–4 tane üç eteği olup hem özel günlerde hem de ev işlerinde, bahçe işlerinde giymiştir. Günümüzde ise sadece düğünlerde genç kızlar, gelinler ve orta yaş kadınlar tarafından giyilmektedir. Üç eteklerin altına göynek ve üç etek entariyle aynı kumaştan dikilen şalvar giyilir, bele kuşak bağlanır. İsteğe göre üç eteğin ön parçaları yanlara doğru kuşağa tutturulur veya bele peştamal bağlanır. Ayrıca giysinin en üstüne isteğe bağlı olarak zıbın giyilir. Başa tel kırma örtülür, ayağa yün çorap giyilir (Fatma, KURBAN, 2010, Serinhisar).

Üç eteğin genel görünüşü ise; ayak bileğine kadar uzanan önü iki parça, arkası tek parça etekli kıyafettir. Önden tam yanlardan bele kadar açıktır. Etek kenarları dalgalıdır. Yakası U veya V şeklinde, kolları uzun ve manşetlidir. Kolun rahat hareket edebilmesi için kol altında ek parça bulunmaktadır (Şekil 2,3). Üç eteğin göğüs kısmı düğmelerle, kollar da çıtçı veya düğmeyle tutturulur. Üç eteğin yaka ve etek kenarlarından içe giyilen göynek görünür. Üç eteğin içine krem veya

beyaz renkte üç eteğin kalıbına göre patiska veya amerikan bezinden astar eçirilmiştir. Yaka, kol, etek kenarları ve arka etek ortasında harç, sutaşı süslemeleri görülür.

Şekil 2. Üç etek teknik çizimi (Çaylı, 2010).

Şekil 3. Üç etek kalıp çizimi (Çaylı, 2010).

3.1.1. Çitari Üç Etek

Araştırma kapsamına alınan yerlerde eskiden giyilen üç eteklerden birisi *çitari üç etektir*. Kumaş adından dolayı *çitari üç etek* denilmiştir. Sarı, al, mor ve yeşil renk zemin üzerinde beyaz ince çizgili kumaştan dikilmiştir. Şekil 4a ve b'de görüldüğü gibi Serinhisar İlçesi, Yatağan Kasabası ve Ayaz Köyüne ait al ve mor çitari üç etek örneklerine rastlanmıştır.

a

b

Şekil 4. a. Yatağan Kasabası'na ait çitari üç etek görünümü (Kefe Fotoğrafçılık, 2010), b. Ayaz Köyü'ne ait mor çitari üç etek görünümü (Çaylı, 2010).

a

b

c

d

Şekil 5. Çitari üç etek a. Önden görünüm, b. Arkadan görünüm, c. Yakadan detay, d. Kol ağzından detay (Çaylı, 2010).

Şekil 5a ve b'de önden ve arkadan görünümleri verilen *çitari üç eteğin* boyu 154 cm, beden genişliği 58 cm, ön etek genişliği 47 cm, arka etek genişliği 59 cm, kol boyu 54 cm, yaka boyu 29 cm.dir. 1934 yılında dikilmiş olup sandıkta muhafaza edilmektedir. Üç etek, al zemin üzerine beyaz ince çizgili taraklı kutnu olarak bilinen kumaştan dikilmiştir. Arka eteğin kenarları dalgalı kesimli ve siyah sutaşı ile çevrilmiştir (Şekil 5b). Üç eteğin ön iki parçasındaki dalgalar üzerinde de siyah sutaşıyla süsleme bulunmaktadır. Yakası V şeklinde olup yaka kenarına kalın

ve ince şerit geçirilerek gelin tacı motifi oluşturulmuştur (Şekil 5c). Yakanın ön ortasından bel hizasına kadar olan kısmında dört tane ilik ve düğme vardır. Kolları düz, takma kol tarzında dikilmiş, kol altına üçeteğin kendi kumaşından kumaş eklenerek kol altı zenginleştirilmiştir. Kol ağzları manşetli ve iliklidir (Şekil 5d). Üç eteğin içi Amerikan beziyle astarlanmıştır.

3.1.2. Basma Üç Etek

Serinhisar ve araştırma kapsamına alınan köylerde giyilen üç eteklerden bir diğeri ise *basma üç etektir*. Türk Dil Kurumu'nun Türkiye Türkçesi Ağzları Sözlüğünde *basma*, üzerinde baskı ile yapılmış renkli biçimler bulunan pamuklu kumaş, olarak tanımlanmaktadır (Anonim 2012d). Desen ve resim basılmış ipekli, yünlü, pamuklu kumaşlara *basma* ya da *emprime* adı verilmektedir (Tez 2009: 15).

Şekil 6,7 ve 8' de görüldüğü gibi desenli emprime kumaşlardan dikildiği için *basma üç etek* olarak adlandırılmıştır. Sinekli kadife, arpa kurtlu, çitari ve telli üç etek model özellikleriyle aynıdır. Daha çok beyaz ve yeşil renkte desenli basma kumaşlar tercih edilmiştir. Ayrıca kişinin zevkine göre düğünlerde basma üç etek üzerine cepken giyilmiştir. Eskiden günlük ve özel günlerde giyilmiş olan basma üç etekler, günümüzde sandıklarda saklanırken Kocapınar Köyünde gelenekselliği sürdürmek için genç kızlara ait basmadan yapılmış üç etek örnekleri görülmektedir.

Şekil 6. Beyaz zeminli basma üç eteğin a. Önden, b. Arkadan ve yeşil zeminli basma üç eteğin c. Yandan, d. Arkadan genel görünümüleri (Çaylı, 2010).

Şekil 7. a,b,c. Beyaz zeminli basma üç eteğin a. Önden görünümü, b. Yakadan detay, c. Kol ağzından detay (Çaylı, 2010).

Şekil 7a’da önden görünümü verilen *basma üç eteğin*, boyu 156 cm, beden genişliği 56 cm, ön etek genişliği 45 cm, arka etek genişliği 57 cm, kol boyu 52 cm, yaka boyu 31 cm.dir. 1966 yılında dikilmiş olup sandıkta muhafaza edilmektedir. Beyaz zemin üzerine yeşil ve siyah renk bitkisel desenli basma kumaştan dikilmiştir. Arka eteğin kenarları dalgalı olup ince ve kalın siyah harçla *eğrigara* motifi oluşturularak çevrilmiştir. Üç eteğin ön iki parça, yırtmaçlar bele kadar ve kenarları siyah harçla *eğrigara* motifiyle süslenmiştir. V şeklinde olan yakanın kenarı siyah harçla çevrilmiştir. Yakanın ön ortasından bel hizasına kadar olan kısmında üç tane ilik ve düğme vardır. Kolları düz, takma kol tarzında dikilmiş, kol altına üç eteğin kendi kumaşından kumaş eklenerek kol altı genişletilmiştir. Kol ağzları manşetli ve çıtıçtıdır. Üç eteğin içi beyaz patiskayla astarlanmıştır.

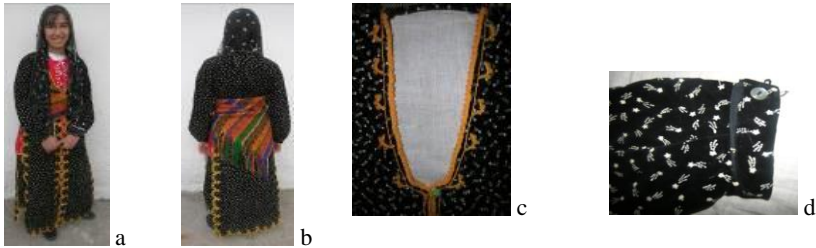

Şekil 8. Pembe basma üç eteğin a. Önden, b. Arkadan görünüm, c. Yakadan detay, d. Koldan detay, e. Arka etekten detay, f. Dilek ağacı motifi (Çaylı, 2010).

Şekil 8a ve b’de önden ve arkadan görünümü verilen pembe *basma üç eteğin* boyu 160 cm, beden genişliği 59 cm, ön etek genişliği 45 cm, arka etek genişliği 57 cm, kol boyu 51 cm, yaka boyu 32 cm’dir. 1947 yılında dikilmiş olup sandıkta muhafaza edilmektedir. Pembe zemin üzerinde beyaz renkli bitkisel desenli basma kumaştan dikilmiştir. Arka eteğin ortası siyah renk ince harçla dilek ağacı motifi işlenerek süslenmiştir (Şekil 8e, f). Üç eteğin ön iki parça kenarı ince ve kalın kordonla eğrimli eğrigara oluşturularak süslenmiştir. Yakası V şeklinde olup yaka kenarı, kalın ve ince harçlarla gelin tacı motifleriyle süslenmiştir (Şekil 8c). Yakanın ön ortasından bel hizasına kadar olan kısmında üç tane ilik ve düğme vardır. Kolları yer yer yıpranmış ve düz, takma kol tarzında dikilmiştir (Şekil 8d). Kol altına ve kol yırtmacına başka kumaş eklenmiştir. Kol ağızları manşetli, ilikli ve beyaz düğmelidir. Üç eteğin içi beyaz patiska kumaşla astarlanmış ve kumaşın rengi astara solmuştur.

3.1.3. Sinekli Kadife Üç Etek

Kadife; özgüsü ve atkısı pamuk ya da ipekten olan havlı kumaştır. Türklerde kadife, 15. yüzyılın ikinci yarısından sonra Bursa’da dokunmaya başlanmıştır ve telli kadife olarak çeşidi vardır (Tez 2009: 17). Serinhisar İlçesinde kumaş özelliğinden dolayı *sinekli kadife* olarak adlandırılan üç etek, aynı kumaştan dikilen şalvarla ve al göynekle giyilmiştir. Üç eteğin ön iki parçası isteğe göre kuşağa tutturularak da kullanılmıştır. Ayrıca sinekli kadife Sivas Divriği İlçesinde yaşlı hanımların yakın zamana kadar kullandıkları elbiselerdendir. Şekil 9’da görüldüğü gibi giysinin sinekli olarak adlandırılması kumaştaki küçük desen özelliklerinden kaynaklanmaktadır (Çulcuoğlu 2007: 157).

Şekil 9. Sinekli kadife üç eteğin a. Önden, b. Arkadan görünümü, c. Yakadan detay, d. Kol ağızından detay (Çaylı, 2010).

Şekil 9’da genel görünümü verilen *sinekli kadife üç etek*, boyu 149 cm, beden genişliği 50 cm, ön etek genişliği 41 cm, arka etek genişliği 54 cm, kol boyu 50 cm, yaka boyu 28 cm.dir. 1953 yılında dikilmiş olup sandıkta muhafaza edilmektedir. Siyah zemin üzerinde beyaz renkli yıldız desenlerinden oluşan kadife kumaştan dikilmiştir. Arka eteğin kenarları dalgalı ve sarı şeritlerle süslenmiştir. Üç eteğin ön iki parçası kenarı da sarı şeritlerle çevrelenmiştir. V yaka formunda olan yaka kenarı, sarı renk kalın şeritten pile yapılarak ve ince şeritten oraklı motifi yapılarak çevrilmiştir. Yakanın ön ortasından bel hizasına kadar olan kısmında üç tane ilik ve düğme vardır. Kolları düz, takma kol tarzında dikilmiş, kol altına üçeteğin kendi kumaşından kumaş eklenerek kol altı genişletilmiştir. Kol ağzları manşetli, düğmelidir. Üç eteğin içi beyaz kaput beziyle kaplanmıştır.

3.1.4. Telli Üç Etek

Telli üç etek eskiden olduğu gibi bugünde sadece özel günlerde giyilmektedir. Al, gök, sarı, yeşil, pembe renklerde düz veya desenli saten kumaşlardan dikilmiştir. Türk Dil Kurumunun Güncel Türkçe Sözlüğünde *satén*, parlak ve kaygan pamuklu bir kumaş türü, olarak tanımlanmakta, Fransızca *satín* kelimesinden geldiği belirtilmektedir (Anonim 2012e). İpek, yün ve pamuklu oluşuna göre Çin, Lyon, Yunan, Türk sateni gibi türleri vardır. Telli üç eteğin sarı ve siyah harçlarla yaka ve etek kenarlarına süsleme yapılmıştır. Kumaşın rengine göre al telli, gök telli gibi isimler almakta olup günümüzde daha çok desenli saten dokuma kumaşlardan yapılan al ve yeşil telliler giyilmektedir. Modeli diğer üç eteklerle aynıdır. Serinhisar’ın komşu ilçelerinden Tavas, Çameli ve Acıpayam İlçelerinde de telli üç eteklerin düz veya desenli saten dokuma kumaşlarından yapılmış üç etekler giyilmektedir.

Şekil 10. Gök telli üç eteğin a. Önden ve b. Arkadan görünümü, Yeşil telli üç eteğin a. Önden ve b. Arkadan görünümü (Çaylı, 2010).

Şekil 11. Pembe telli üç etek a. Önden görünüm, b. Arkadan görünüm, c. Yakadan detay, d. Kol ağzından detay (Çaylı, 2010).

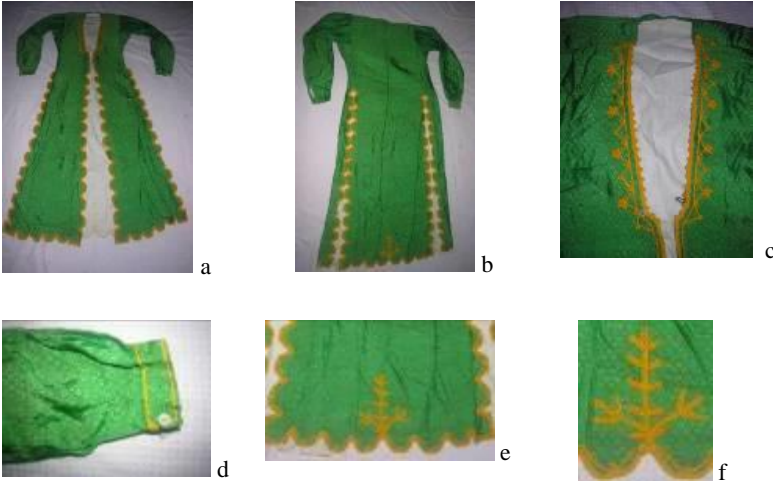
Şekil 11’de genel görünümleri verilen *telli üç etek*, boyu 160 cm, beden genişliği 59 cm, ön etek genişliği 41 cm, arka etek genişliği 57 cm, kol boyu 51 cm, yaka boyu 32 cm.dir. 1974 yılında dikilmiş olup sandıkta muhafaza edilmektedir. Kırmızı zemin üzerinde sarı renkli bitkisel desenli saten kumaştan dikilmiştir. Arka eteğin kenarları dalgalı olup ince ve kalın harçlarla gelin tacı motifi yapılarak çevrelenmiştir. Üç eteğin ön iki parçası kenarı da siyah harçlarla gelin tacı motifi yapılarak süslenmiştir. Yakası U formunda olup yaka kenarı, kalın ve ince harçlarla gelin tacı motifıyla süslenmiştir. Yakanın ön ortasından bel hizasına kadar olan kısmında üç tane ilik ve düğme vardır. Kolları düz, takma kol tarzında dikilmiş, kol altına üç eteğin kendi kumaşından kumaş eklenerek kol altı genişletilmiştir. Kol ağzları manşetli, düğmelidir. Üç eteğin içi beyaz kaput beziyle kaplanmıştır.

3.1.5. Arpa Kurtlu Üç Etek

Arpa kurtlu üç etek yeşil renk, jakarlı saten kumaştan yapılmıştır. Kumaşın üzerindeki geometriksel desenden dolayı *arpa kurtlu* olarak adlandırılmıştır. Kumaşı satın alınarak dikilmiş olup manşetler, yaka çevresi ve etek kenarlarında harçla süslenmiştir. Basma üç etekte olduğu gibi arka etek ortasında süsleme görülmektedir (Şekil 13b). İçi amerikan beziyle üç eteğin kalıbına göre kesilip astarlanmıştır. Topuklara kadar uzanan üç eteğin içine göynek, alta şalvar giyilir ve bele yöresel olan kuşak bağlanır. Şekil 12’de görüldüğü gibi kuşak üzerinden peştamal bağlanarak kullanılmıştır. Model özelliği diğer üç eteklerle aynıdır. Serinhisar ilçesinde 60–70 yıl öncesi özel günlerde giyilen arpa kurtlu üç etek günümüzde kullanılmayıp sandıklarda saklanmaktadır.

Şekil 12. Arpa kurtlu üç eteğin a. Önden ve b. Arkadan peştamallı görünümü (Çaylı, 2010).

Şekil 13. Arpa kurtlu üç eteğin a. Önden, b. Arkadan görünümü, c. Yakadan detay, d. Kol ağzından detay, e-f. Arka etek ve dilek ağacı motifi (Çaylı, 2010).

Şekil 13'a ve b'de önden ve arkadan görünümü verilen *arpa kurtlu üç eteğin*, boyu 165 cm, beden genişliği 60 cm, ön etek genişliği 45 cm, arka etek genişliği 63 cm, kol boyu 52 cm, yaka boyu 34 cm.dir. 1951 yılında dikilmiş olup sandıkta muhafaza edilmektedir. Yeşil zemin üzerinde kendinden desenli saten kumaştan dikilmiştir. Arka eteğin ortası sarı renk kalın floş iplikle dilek ağacı motifi işlenerek süslenmiştir (Şekil 13e, f). Üç eteğin ön iki parçasındaki dalgalılar üzerinde

de sarı harçlarla süsleme bulunmaktadır. Yakası V şeklinde olup yaka kenarı, kalın ve ince harçlarla gelin tacı motifiyle süslenmiştir (Şekil 13c). Yakanın ön ortasından bel hizasına kadar olan kısmında üç tane ilik ve düğme vardır. Kolları düz, takma kol tarzında dikilmiş, kol altına üç eteğin kendi kumaşından kumaş eklenerek kol altı genişletilmiştir. Kol ağızları manşetli, ilikli ve beyaz düğmelidir. Şekil 13d'de görüldüğü gibi manşetlerin üzeri sarı ince harç geçirilerek süslenmiştir. Üç eteğin içi beyaz patiska kumaşla astarlanmıştır.

4. SONUÇ

Serinhisar İlçe Merkezinde ve çevre köylerinde kadınlar bazı giyim geleneklerini halen devam ettirmektedir. Geçmişten günümüze gelen İlçe Merkezi ve çevre köylerine ait toplam 21 adet üç etek tespit edilmiştir. Bunlardan 5'i ele alınmış ve fotoğraflarla belgelenmiştir. İncelemeye alınan üç etekler; sarı, kırmızı, mavi, yeşil, mor ve siyah renkte düz, çizgili veya kendinden desenli saten, emprime ve basma kumaşlardan dikilmiştir. Üç eteğin modeli; V veya U yakalı, yakanın ön ortasından bel hizasına kadar ilikli ve düğmelidir. Etek kısmı arkada tek, önde iki parça olup kenarları dalgalıdır. Uzun kollu, manşetli ve kol altı ek parça ile genişletilmiştir. Manşet, yaka, arka etek ortası ve etek kenarlarında sarı veya siyah renk harçlarla süsleme yapılmıştır. Süslemelerdeki motifler yöredeki kadınlar tarafından gelin tacı, eğrigara, oraklı, hayat ağacı olarak adlandırılmıştır. Üç eteklerin içi patiska veya kaputla astarlıdır.

İlçe Merkezi ve çevre köylerinde üç etekler eskiden gelinler, genç kızlar ve orta yaş üstü kadınlar tarafından günlük ve özel günlerde giyilirken, günümüzde sadece genç kızlar ve gelinler tarafından düğünlerde giyilmektedir. Kadınların üç etekleri iyi koruyamamasından ve gençlerin günümüzdeki moda bakış açısından yöresel kıyafetlerimizdeki ilgi azalmakta, gün geçtikçe bu giysiler kaybolmaktadır. Bunun önlenmesi ve üç eteklerin gelecek nesillere aktarılabilmesi için gençlerin ve yöredeki kadınların bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak, geçmişten günümüze kadar gelen üç etekler zamanla kullanımdan kalkmaktadır. Kaybolmaya yüz tutan geleneksel kadın giysilerinden üç eteklerin tespit ve muhafaza edilmesi, arşivlenmesi, bilinmeyen yönlerinin tanıtılması ve gelecek kuşaklara aktarılması, etnoğrafik değerlerin korunması açısından önemlidir.

KAYNAKLAR

Anonim,(2012a). Güncel Türkçe Sözlük, “Üç etek”, <http://tdkterim.gov.tr/bts/>, (Er. Tar. 13.12.2012).

Anonim,(2011b). “Dünden Bugüne Serinhisar”, www.dioi.gov.tr/Publication/a93defaaa---3604---4cdc---83cc_ee0821176dea.pdf, (Er. Tar.18.02.2012).

Anonim,(2012c). “Serinhisar İlçesi”, <http://www.tuik.gov.tr>, (Er Tar.18.10.2012).

Anonim,(2012d). Türkiye Türkçesi Ağzıları Sözlüğü, “Basma”, <http://tdkterim.gov.tr/bts/> (Er. Tar. 13.12.2012).

Anonim, (2012e). Güncel Türkçe Sözlük, “Saten”, <http://tdkterim.gov.tr/bts/> (Er Tar. 13.12.2012).

Bayraktar, Fatma. *Giyim*, Ankara, Sim Matbaası, 1993.

Çulcuoğlu, Saliha. *Divriği Yöresinin kıyafetleri Takı ve Aksesuarları*, Sivas, Sivas Valiliği Tarih Ve Kültür Araştırmaları Merkezi, 2007.

Erbek, Mine. *Çatalhöyük'ten Günümüze Türk Motifleri*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992.

Günay, Umay. *Tarihi Türk Kadın Kıyafetleri*, İstanbul, Ortadoğu Video İşletmeleri A. Ş., 1986.

Kacar, Nesrin ve Bahriye Yalçınkaya. *Cumhuriyet Döneminden Günümüze Denizli İli Geleneksel Kadın Giysileri*, Denizli I. El Sanatları Kongresi, Denizli, Pamukkale Üniversitesi, 10–12 Mayıs 2006.

Kaptan, Ş. Tekin. *Denizli'nin Halk Kültürü Ürünleri*, Denizli, Bilal Ofset Matbaacılık, 2003.

Koçu, R. Ekrem. *Türk Giyim Kuşam Ve Süslenme Sözlüğü*, Ankara, Sümerbank Kültür Yayınları, 1967.

Korkmaz, M. Akif. “Trabzon-Ağasar Kadın Giysileri”, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı, 2010.

Kuday, Nuray. “Denizli Yöresindeki Folklorik Giysiler ve Giysilerdeki Motiflerin Anlamları”, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Denizli, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim-İş Anabilim Dalı, 2001.

Oral. M. Zeki. “Selçukilerde Giyim Eşyası”, Türk Etnografya Dergisi, Sayı: V, MEB Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayını Türk Tarih Kurumu Basımevi (Yayın Yılı: 1962), Ankara, s. 14–20.

Özbel, Kenan. *El Sanatları 5: Anadolu Kadın Kılık-ları*, Ankara, C.H.P. Halkevleri Bürosu, 1949.

Sevüktekin A. Melek ve diğer. *Osmanlı Dönemi Kadın Giyimi*, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1997.

Tez, Zeki. *Tekstil ve Giyim Kuşam Sanatını Kültürel Tarihi*, İstanbul, 1. Basım, Doruk Yayımcılık, 2009.

Fotoğraflar

Çaylı, Gülfizar. Denizli İli Serinhisar İlçesi ve Çevre Köyleri, 2010.

Tahmaz, Kemal. Serinhisar, 2010.

Kefe Fotoğrafçılık. Yatağan Kasabası, 2010.

Eğer, Esad. Denizli, 2011.

Sözlü Görüşmeler

Fatma, Kurban. 23 Temmuz 2010, Serinhisar, Denizli.